

KÖZELEBB

Kovács Béla

SZTE Ságvári Endre Gimnázium francia nyelv tanára

1968 és 1982 között

- *Béla bácsi, hányadikban jár most? Hányadik évét tapossa?*

- Hát, tegnap óta a századikat. Mert betöltöttem a kilencvenkilencet. De visszatekintve azért nem volt csúnya, ha nagyon változatos is volt.

- *Kezdjük a legelején. Hol született Béla bácsi? Mikor?*

- Ott van a képe a falunk templomának, ott kereszteltek ezelőtt 99 évvel. Ez a Tokaj-hegyaljai Tolcsva. Négy elemi-t végzettem ott. És mivel oviba nem akartam járni és a háború után kevés gyerek volt, azt mondták – a szüleimtől tudom –, hogy én olyan jó gyerek voltam, hogy minden kezem ügyébe kerülő gyereket megvertem. És azt mondták, hogy hát, valamit kell csinálni, mivel a nyírei katolikus iskola igazgató-tanítója az édesapámat is tanította annak idején, megkérték, hogy engedje meg, hogy lógóba járjak be. Ezt így hívták, hogy lógó. Nem hivatalosan, csak úgy. Aztán három hónap után kaptuk a karácsonyi értesítőt. Azt mondta a tanítónőm, hogy tud ez a gyerek annyit, mint a többi, én adok neki bizonyítványt. Hát, gyerekek, ezt az egy év nyereséget végig megőriztem. Négy év után, elképzelhetitek, hogy milyen deli legény voltam. Kilenc éves és néhány hónapos, amikor elkerültem 200 kilométerre a szülői háztól, Gödöllőre. Ott a Premontrei Gimnáziumnak az igazgatója, a rektora, a főigazgatója, mindenféle tisztséget betöltött, akkor az édesanyám nagybátyja volt. Így kerültem én, szegény falusi gyerekként az ország egyik legelőkelőbb, de ugyanakkor legszigorúbb gimnáziumába. Azt tudom, hogy alig, hogy odakerültem, hallottam, hogy a Sztranyovszky belügyi államtitkárnak a fiát buktatták ki, illetve tanácsolták el. Az osztályfőnököm, aki latint, magyart tanított, – na voltam 127 centi és 25 kilós –, amikor elsőbe odakerültem. Az osztályfőnököm azt mondta - latint, magyart tanított -, de hát észrevette,

hogy mit hoztam abból a falusi iskolából, hogy „Fiacskám hazamész, csókolj kezét a tanítódnak”. Most egy hete is tettem még virágot a sírjára, mint minden évben. Szóval, ilyen alapot adott. De a mai fiataloknak ugye ez, ez nagyon szokatlan lenne, hogy hát, akkor a kezelési módba beletartozott a körmös, beletartozott a pajszlihúzás, beletartozott a kukoricára térdeltetés. Ha nem is volt kukorica, de úgy hívták. Elvitt minket, ha nem jól készítettük el a feladatot, elvitt magához a lakására. „Jöttök haszontalanok, tintalevesre és papírgaluska ebédre.” És addig nem engedett haza, amíg meg nem csináltuk jól. De ennek köszönhettem azt, hogy egy országos nevű iskolába én az élvonalban tudtam végezni. Utána jött a nyolc esztendő Gödöllőn. Hát, nem tudom, jártatok-e már Gödöllőn, ahol most az egyetem van. Az a Premontrei Gimnáziumnak és az internátusnak és rendháznak volt az épülete. Akkor, amikor Trianon után ennek a rendnek nem maradt egyetlen iskolája se, mert a Rozsnyó-Kassa a csehekhez került, illetőleg akkor a szlovákokról nem beszéltünk, csak a csehekről, mert ők kapartak ki mindent, ugye, a szlovákoknak és Nagyvárad pedig a románokhoz. Három gimnázium tanári karral ott maradt lényegében munka nélkül. Na, többen elhelyezkedtek, ugye, a lelkipásztorkodásba, de akkor a nemzetgyűléstől, a magyar nemzetgyűléstől 1923-ban kaptak nyolcvan kataszteri hold, akkor így ebben számoltunk, nem hektárba, erdőt Gödöllőn a fácánosban azzal a kötelezettséggel, hogy ott egy tanügyi centrumot hozzanak létre. Mindig hallottam fiatal koromban, holland kölcsönből, amit akkor még meglévő rendi birtokokra vettek föl, abból építették azt az épületet, gyönyörű épületegyüttest, ahova én már a ságváris tanárokkal elmentem és fogadtak is minket ott. A mostani Premontrei Gimnáziumnak az igazgatósága fogadott, amikor odaérkeztem. '24-ben nyílt meg. '26-ig csak a gimnázium épülete volt, addig a tanárok is a rendtagokkal az üres osztálytermekben laktak. Utána, '26-ban átadták az internátust, a mai nyelven kollégiumot, kétszáz főnyi fiatalra volt szabva a kollégium, és 1928-ban épült meg a rendházi rész. Hogyha egyszer elkerültök Gödöllőre, ne csak a királyi kastélyt nézzétek meg, hanem az egyetemi épületet is, ott van egy gyönyörű neobarokk épület, az volt a rendház és előtte egy gyönyörű lovas szobor. A lovas szobor Kálmán herceget ábrázolja, IV. Béla öccsét, aki a muhi csatában halálosan megsebesült és akkor hátra szállították Jászóra. Jászó volt a premontrei rendnek a központja, ez Kassától harminc kilométerre nyugatra van egy gyönyörű helyen. A nyolc év elég gyorsan eltelt. Ami az életemben ott maradandó maradt, az a cserkészlet volt. Annak idején mondtam a ságváris gyerekeknek, amikor, úgy '80 körül nyögtek, hogy: „Csütörtök délután van, megint KISZ-gyűlés.” Mondom: „Ide hallgassatok, el tudjátok képzelni, hogy volt olyan

ifjúsági mozgalom, amelyik szombat délután tartotta az összejöveteleit, és alig vártuk?” És nagy táborokba vettünk részt kiscserkész koromtól kezdve az ország különböző részein, és talán ennek köszönhető a ságváris kollégák is, hogy annyi kirándulást szerveztem nekik, mert bennem maradt az országismeret szeretete, hogy mennyi minden van itt is, nem csak külföldön.

- Béla bácsi, honnan jött az indíttatás, hogy a tanítás, a tanárság legyen a pályafutása?

- Nagyon jó, hogy ezt kérzed. Abból, amit ott láttam. Ezek a szerzetes tanárok olyanok voltak, hogy tényleg a hivatásuknak éltek. Amikor az embernek ilyen tanárai voltak, akkor természetes, hogy feléledt a vágy bennem, hogy én is az legyek.

- Hová vitt az út utána?

- Az út sehová se vitt, hiszen ott maradtam a rendben. Matematikus szerettem volna lenni. Első elemitől érettségiig mindig jelesen volt belőle. És akkor jött egy generális rendfőnök, egy belga ember volt, és megkérdezte tőlem, hogy: „Nem óhajtana-e francia szakra menni?” Azt mondja, hogy: „Akkor kiküldeném külföldre.” Egyáltalán, melyik tizenhét éves gyereknek nem tetszik az? Kiküldenek külföldre. Meg is csinálta. Tizenkilenc éves voltam, amikor egy évre kikerültem francia Svájcba. Egy olyan gyönyörű helyre. Az ablakomból egy háromezer-kétszáz méter magas hegycsúcsra néztem. A Rhône-völgyében voltunk, nem messze a Genfi-tótól. Egyébként a ságváris tanárokat és diákokat elvittem oda is negyven év után, amikor Franciaországba csereutakat csináltuk és arra mentünk kirándulni a Mont Blanc-hoz. Egy apátság volt, amelyiket még a burgundiai király, Zsigmond alapított 500 körül. Tavaly ülte az 1500 éves fennállását. Egy évig akkor beszéltem magyarul, ha magamba beszéltem. Nagyszerű alkalom volt a nyelv gyakorlására, és nagy sítúrákat csináltunk. Elindultunk, ami Magyarországon nehezen elképzelhető, sível a vállunkon, esett az eső. Igen ám, de ahogy mentünk fölfelé, abból hó lett, majdnem kétezer méter magasan volt a sítályánk. És nem voltak felvonók akkor még meg ilyenek. Szóval nagyon-nagyon szép emlékekkel töltöttem ott azt az iskolai évet.

Ekkor hazakerültem és következő évben kerültem be a pesti egyetemre. Annak az indexét néztétek az előbb. Akkor még nagyon érdekes az elnevezése, Magyar Királyi Pázmány Péter

Tudományegyetem, ez az ELTE őse. A francia mellé, gondoltam, hogy fölveszem a latint, mert úgyis kellene tanulni latint hozzá, a latinhoz meg így is kellett görögöt tanulnom az egyetemen. Na, és akkor elvégeztem az egyetemet, 1940-ben szakvizsgáztam rövidítve, mert már nyolc félév főiskolám volt és megcsináltam. Majd meneküljek Pestről, abból a koromból meg bűdös levegőből. Hozzászoktam gyerekkorom óta a fácánosnak az erdei levegőjéhez, és akkor visszakerültem Gödöllőre gyakorló évre. S mit tesz Isten, ez '40-ben volt. 1940. augusztus 30-án megvolt a II. bécsi döntés, amelyik, ti történelmesek vagytok, tudjátok, hogy visszakerült Észak-Erdély. Egyszerre pedagógushiány lett az országban, mert előtte már visszakerült a Felvidéknek a magyarlakta része, '39-ben visszakerült Kárpátalja, most pedig, '40-ben pedig, ez az óriási terület, talán 44 000 km² –nyi terület jött vissza. És jött az iskolafenntartó, csak úgy, a folyosón találkoztunk: „Fiam, a mai nappal kinevezlek tanárnak!” „Jaj-mondom.- Veres úr, nekem még be kell járnom Pestre a Trefort utcába -ott volt a gyakorló gimnázium-mert nekem még vizsgáznom kell pedagógiából, filozófiából -ez volt az államvizsga tulajdonképpen - meg módszertanból.” Abból kellett volna vizsgázni. „Meg fogod tudni azt te csinálni, fiam!” Jó. Osztályfőnök lettem huszonhárom éves koromban. A diákok egy része a folyosón tegezett, az osztályban tessékelt, mert még együtt jártunk gimnáziumba is, voltak olyan osztályok. És tanítottam latint, magyart, franciát, honvédelmet, akkor ilyen is volt. És utána az internátusba szintén nevelőtanár voltam, úgyhogy nyakig bele a munkába. Ez vitte el a doktorátusomat is, meg az utána következő évek.

A háború

- Az egyik légóparancsnok én voltam. A légvédelem volt a katonaság dolga, a légmentes az a civil lakosságnak a dolga volt. Az a többszáz ember, aki ott élt, jaj-jaj az egy riadó esetén hogy tud, hova vonulni. '44. március 19-én a németek megszállták az országot. Előtte, ez nem érdekes, aztán biztos kivágjátok, de eszembe jut... Négy nappal előtte, március 15-én az Operaházba voltam. A cserkészmozgalom szervezte mindig a március 15-i előadást, illetőleg estet. Ott voltak a diplomáciai testületek tagjai, ott voltak a kormánytagok. Velem részsüt szembe ült az akkori miniszterelnök, Kállay Miklós. Akiről azt mondták, már akkor is közzsájon forgott, hogy járja a Kállay-kettőst a németek és az angolszászok közt. Négy nap múlva már a török követségen volt, mint menekült. Az jutott eszembe, hogy mi mindent tudhat ez az ember, amit mi nem tudunk. Hát, ő már tudta előre körülbelül, hogy mi következik. Különben

Gödöllőn volt a királyi kastély, amelyik a kormányzónak is kastélya volt. Nagyon gyakran láttuk, ő is ott volt az iskolában látogatáson is, Horthy Miklós meg arra lovagolt ki. Van egy kép, a feleségem egy időbe el is dugta, amelyiken azon éppen velem kezel a kormányzó. A gimnáziumnak a nivójára vet fényt, nem árnyékot, hogy volt a kormányzónak egy rokona, az osztályomba volt. Lebuktattuk ismétlésre. És nem volt belőle semmi hecc, sőt, ez az egykori gyerek máig is, még él, nagyon ragaszkodó, minden találkozáson ott van és most találtam a telefonomon rögzítést, hogy üdvözlő a születésnapomon és szeretné megbeszélni, hogy mikor jöhetne le a feleségével meglátogatni. 85 éves. Szóval nem tudom, mennyiben sikerül érzékeltetnem veletek, mi olyan időszakot éltünk át tanár-diák viszonylatban, ami történelmi volt és amit nem tudtak megérteni. Az, hogy ezek a gyerekek holnapután is jönnek le, hogy ezek a gyerekek még ma is ragaszkodnak, föl hívnak telefonon, ez talán az, hogy olyan történelmi időket éltünk, amikor nem tudtuk azt se, hogy mi lesz, mi lesz holnap. Volt olyan tanítvány ebben az első osztályomban, én nagyon szerettem őket, mondom osztályfőnökük is voltam, prefektusuk is, cserkészparancsnokuk is, és volt egy nagyon intelligens, de nagyon nehezen fegyelmezhető gyerek köztük. De mi ott szülőhelyettesek is voltunk. Előfordult az, hogy elvált egy szülő és akkor eljött, hogy meg fogod kapni a válóper iratait, hogy lásd a dolgokat. Egész más kapcsolatban voltunk akkor a gyerekekkel meg a szüleikkel. Na, volt ez a nagyon intelligens gyerek. Mindenből jelese volt, de, ha én mint osztályfőnök példást merészeltem neki javasolni a konferencián, felhördült a tanári kar. Egy májusban, tán '43-ban lehetett, tizenhárom éves volt a Zsombi, behívtam a szobámba. „Zsombikám, kössünk már szerződést! Most május van, próbáld már ebben a hónapban legalább meghúzni magad! Hogy ne hurrogjanak le, hogyha példást javasolok neked!” Jó, mindent megígért. Néhány nap múlva megyek az erdőből haza, sétán voltam kint, nyitva voltak az ablakok. Hallom, az egyik – civil tanár volt, francia szakos, elég gyenge idegzetű ember volt, kiabált: „Te, Szabó Zsombor!” Na, elöntötte a vér a fejemet, vége a példás magatartásnak, mert három hét múlva lesz a konferencia. Fölmentem. „Gyere, te gazember, mit csináltál?” Bevittem a szobámba. Gyerekek, elfenekeltem. És képzeljétek! Nem jelentettek föl. Másfél év múlva Vágsellyén, szlovák terület, mint katona voltam ott, és Vágsellyén összetalálkoztunk az utcán. Megörültünk. „Mi újság van?” Azt mondja: „Ide menekültünk ki Pestről, édesapámék is, tessék eljönni hozzánk!” Mondom, elmegyek. És akkor az édesapja odahívott az ágyához, mert betegen feküdt. Azt mondja: „Idehallgass! Volna egy nagy kérésem hozzád! Szóval, te egy táborig kórháznál vagy. Aránylag nyugodt hely. Vidd el magaddal Zsombort csicskásodnak, mert

nem tudom, hogy kimegyünk-e Németországba. Ha kimegyünk, akkor esetleg a leventék viszik el vagy a németek, ha itthon maradunk, Zsombi eléggé fejlett, az oroszok.” Hát, Zsombor boldog volt, gyerekből állt. Már is készítette a hátizsákját, és akkor megkérdeztem az édesapjától: „És, mit szólnál hozzá, hogyha a gyerek életét vesztené mellettem?” „Sose tennék neked szemrehányást, mert meg vagyok róla győződve, hogy mindazt megtennéd az érdekébe, amit én.” Gyerekek! Ez volt tanári pályámon a legnagyobb elismerés. Nem a franciák kitüntetése, ez! Szóval, ilyen világot éltünk akkor. És akkor '44 márciusában, 31-én befejezték az iskolai évet, csak az érettségik maradtak még áprilisra. A zsidó tanulóink, mert voltak zsidó gyerekek is ott, sárga csillaggal megjelenik az egyik reggel. Én felügyelő voltam az órák előtt a folyosón. Hát, voltam akkor huszonhét éves. Az adrenalinszint felemelkedett és azt mondtam neki, Gráf Igor-nak hívják, hívták, már talán meghalt. Mondom: „Igor, hogy mit mondanak odakint, az más. De itt az iskolába vedd le magadról a csillagot!” Nem jelentett föl egy gyerek sem, pedig voltak ott nyilas érzelmű családok is. Nem jelentett föl. Negyven évvel később Valkusz Pali-val meg Bodola Jancsival voltunk egy UNESCO iskolák, asszociált iskolák értekezletén Sopronban. Értekezlet végén volt egy állófogadás, ott pezsgőztünk és akkor egy ősz ember odajön hozzám. „Kovács tanár úr Gödöllőről?” Mondom: „Igen én vagyok.” Azt mondja: „Én vagyok a Gráf Igor.” És összeöleleztünk. Valkusz Pali megkérdezte: „Te, ki volt ez az öregember?” Mondom, ez egy tanítványom volt, egy cserkészünk volt és elmondom mi volt. Azt mondja, úgy nézett, ki, mintha ő lenne az édesapád. Mondom, nem csodálom, mi mindenen mehetett az keresztül.

És akkor április 18-a, huszonhetedik születésnapom, jön a postás, hoz egy levelet. SAS behívó. A SAS behívó annyit jelentett, hogy „siess, azonnal siess”. Katonai behívó. Kérlek szépen, én tartalékos voltam már akkor, tartalékos táborigaznagyvezető főhadnagyi rendfokozattal. És akkor szépen felszereltem Cegléden. Mindig áldom a raktáros őrmester emlékét azóta is, mert azt mondta: „Hogy tudnék adni bilgeri csizmát, tudnék adni új csizmát, de ne tessék, adok egy jó kitaposottat. Az nem töri fel a lábat.” Hát, nagyon jó volt, nagyon jó volt utána az első nap, az oroszok nem húzták le a lábamról, mint a bilgeriket, másodosorban pedig gyalogoltunk vagy száz kilométert és nem törte föl a lábamat. Na, de hát ez még odébb van! Akkor behívtak és 1944. május 1-jén este indultam a Keleti pályaudvarról. Abban az időben, tudjátok volt ilyen hülye szabályzat, szolgálati szabályzat, hogy egy tiszt csomagot nem vihet. Egy honvédet küldtek velem és az vitte az én holmijaimat egész ki az akkori front közelébe. Hát, kimentem oda. Galíciában voltunk, most úgy hívják, hogy Ivano-Frankivszk, mert az ukránok –i-vel

mondanak mindent, ugye, vof helyett is viv-et mondanak, Lendberg. És ez Ivano-Frankivszk volt a szovjet időkben, a háború után, azelőtt pedig Sztanislaw volt lengyelül és németesebben Sztaniszlau. Ott voltunk, az egy tiszta lengyel város volt és ott voltunk. Olyan harminc kilométerre volt a front. Van egy érdekes dolog, van egy naplóm. '43 augusztusától '45. március 17-ig írtam. És ez megmaradt. Vittem magammal a frontra is, mindenhova, és megmaradt, de majd oda is eljutunk, hogy hogy. Hát, ez nem érdekes a tanári pálya szempontjából, de mindenesetre sok mindent tapasztalt az ember ott és tágult a látóköröm. Mert megpróbál még jobban megérteni az embereket. Ahogy akkor mondtuk, ez volt a szakkifejezés, „rugalmas elszakadással”, ez annyit jelentett, hogy visszavonulás. A legénység és az „országos járművek”, mert ez megint egy katonai kifejezés, Árpád apánk korabeli ekhós szekereket „országos járművek”-nek titulálta a honvédség. Na, és ezekkel elindult a legénység korábban és a tisztek pedig autóban, később indultunk vagy két órával. Mentünk föl a hágóra és láttam, utolértük őket. Ezek a nálamnál idősebb magyar parasztgyerekek meg -emberek ott kínlódnak a sárba, és tolják, segítenek a lovaknak és én pedig a huszon-egynéhány évemmel autóba ülök. Kiszálltam. Többet soha nem mentem a tisztekkal. Mindig a fogatolt részleggel mentem. Megtanítottak a legények lovagolni. Tíz-húsz kilométereket lovagoltunk utána. Nagyon szerettem. Akkor még két halottat eltemettünk Ludvikovka nevű lengyel községben, akik az előző éjszakai partizántámadásnak voltak az áldozatai. Átjöttünk az akkori Magyarországra, mert a Toronyai-hágón volt a magyar határ, még erről is vannak fényképeim valahol, és még ami '39-ben, amikor magyarok visszafoglalták Kárpátalját, a lengyelek, mert akkor még a lengyelek voltak ott, a lengyelek diadalkaput állítottak a magyarok tiszteletére. S amikor fölértünk, én ott álltam és figyeltem az embereket. Tudjátok, megható volt, megkapó. Volt, aki megállt, levette a sapkáját. Volt olyan, aki letérdelt. Volt olyan, aki megcsókolta a földet, mert az már magyar föld volt. Így jöttünk hát akkor le. 1944. szeptemberében már itt voltunk. Sajnos, még most is Ukrajna, de itt van a határon, Tiszaújlak. Színmagyar község volt, ott táboroztunk le, ott települtünk le, egy jó darabig, és, hát életemben ott működtem először polgári iskolában. Még '44 szeptemberére behívták a tanárokat, a férfi tanároknak a jó részét katonai szolgálatra és voltak a pótvizsgák meg javítóvizsgák, és úgy látszik, hallották valahol az iskolában, hogy én tanár vagyok. És akkor oda eljöttek hozzám, hogy. „Ki tetszene segíteni minket?” Mondom: „Miben kellene?” „Vizsgáztatni kellene a gyerekeket.” „Igen, és miből?” „Németből.” „De-mondom, én nem vagyok német szakos.” „Nem baj az. Tetszik tudni

németül?” Mondom: „Tudok.” Úgyhogy még valamelyik értesítőben vagy anyakönyvben az aláírásom szerepel.

Fogságban:

-Utána a keleti utazás már nem volt olyan kényelmes, tizenhat napig mentünk kifelé az Urálig marhavagonokba bezárva. Fiúk, hogy milyen jó tudni a régi magyar irodalmat, hogy honnét került ki a magyar meg hogy alakult ki a magyar nyelv. Az Urálban '45. szilveszter napján éltük át először. Kőbányába küldtek ki dolgozni, mínusz harminc fok volt, fáztunk. Mozogni kellett, de erőnk nem volt. Nagy szikladarabokat kellett volna egy nagy kalapáccsal széttörni. Ott kínlódtunk. Aztán észrevettük, hogy a munkavezetőnk, akinek olyan barátságos volt a képe, hogy egymás közt Apagyilkosnak becéztük, bebújik egy bódéba. Benyitott az egyik hadifogoly, láttuk, hogy egy dobkályha van ott és ő ott melegszik mellette. Az élelmesebbjei bementek utána, láttuk, hogy nem dobja ki őket, tíz perc alatt bent volt az egész brigád. Elkezdtünk beszélgetni vele oroszul úgy, hogy senki nem tudott oroszul. Még azok sem, akik később megtanultak, hiszen '45-ben voltunk még. Az után érdeklődött, hogy mit termeszenek Magyarországon. Az első az könnyű volt, kukuruc, kukorica, ugye. Aztán jött a búza, egymás közt kérdeztük, hogy: „Búza, búza, búza, nem tudod, hogy mondják oroszul, hogy búza?” Erre az Apagyilkosunk képe felderült: „Búza, búza (...), búza.” Tatár volt. Mi a vándorlásunk folyamán a földművelés szavait ezektől a tatár-török népektől vettük át. A legnagyobb barátságba keveredtünk, mert mi rokonok vagyunk. És, hogy a tatároknak mennyire él ez, visszafelé, amikor '47-ben hoztak haza minket már nyitott marhavagonokban a kazanyi pályaudvaron, az a tatár autonóm területnek volt a fővárosa, egy jól öltözött úr, mi a huszadik vágány körül voltunk félretolva, jött egy nagy lepedő újságot lobogtatva mondván oroszul, hogy: „Itt van magyarok az újságunk, nektek értenetek kell, mert mi rokonok vagyunk.” Az is tatár volt.

Hazatérés:

-'47-ben hazakerültem hadifogságból azzal fogadtak, hogy: „Jó, hogy jössz, te leszel a francia általános iskola vezetője!” Mert Gödöllőn francia gimnázium volt '38-tól. Mi francia kollégákkal tanítottunk ott. „Azt mondjátok meg, mi az, hogy általános iskola!” Amikor elmentem, még csak elemi volt. A tény az, hogy egy évig csináltam azt, jött az államosítás akkor lekerültem Csongrádra egyházi vonatkozásban. Ez volt az Alfölddel a találkozásom. Ott

összeismerkedtünk egy családdal, ahol a papa öt kilométerre az én szülőfalumtól született és volt egy huszonhat éves özvegy lánya két gyerekkel, a férjét internálótáborban intézték el, francia szakra tanszékre készült mint tanítónő. A tanítóit levelezőn csinálta. Utána a franciát megszüntették, történelem szakos lett, magyar és történelem. Én segítettem neki olyan sikerrel, hogy végén ő lett a feleségem és ötven évig éltünk boldogan együtt, két fiunk lett, négy gyereket neveltünk.

Jelentkeztem tanítani, azt mondták, arról ne is álmodjak, hogy középiskolai, ilyen háttérrel. Először Székkutasra kerültem. Ott magyart tanítottam. Elképzelhetitek, nagy különbség volt egy lényegében tanyasi és egy speciális iskolának a vezetése közt. De mindig hálás vagyok az életnek, hogy odakerültem, én annyit tanultam pedagógiából ott, hogy ennek végig hasznát vettem. Mikor a szakszervezeti titkár ott volt és látta, hogy Szegedről járok ki mindennap, négy órákor keltem, öt órákor indult a vonatom, hatra értem haza, akkor mondta, hogy közelebb kell kerülnöd. Szatymazra kerültem, hat évig voltam Szatymazon, közben magyarból is megszereztem az oklevelet Pesten.

Mind a két hely nagyon emlékezetes volt. A szatymazi osztályomnak most volt az ötvenöt éves találkozója. Meghívtak, ott voltunk együtt ezekkel a most hetvenéves gyerekekkel. Hogy kerültem Szegedre? Úgy, hogy a hatvanas évek elején megpróbálták a nyugati nyelvek oktatását visszahozni. A német, amelyik kézenfekvő lett volna, az még mindig hitlerista gyanús nyelv volt, nem ment. Az angol még sehol sem volt. Bánfalvi igazgató úr, nyugodjék, nagyszerű vezető volt, nagyszerű. Hét első osztály volt és öt első osztályban francia volt, ötben. Volt egy olyan osztályom, akik heti nyolcórás franciások voltak. Gyönyörű dolgokat lehetett velük csinálni. Így kerültem Szegedre. Hat évig voltam a Radnótiban. '64-ben, körülbelül lejött a minisztériumból a középiskolai franciaoktatás felelőse. Egy főelőadónő. Aztán azt mondja a Bánfalvi: „Menj el vele, Béla, vacsorázni!” A Tiszában volt megszállva. Elmentünk vacsorázni. Azt mondta nekem egy idő után: „Mi kiküldjük önt Párizsba.” Akkor elmondtam, hogy: „Szatymaz sokkal messzebb van Párizstól, mint Szeged.” „Hogyhogy?” Mondom: „Hat évembe került, hogy eljussak Szatymaztól Szegedig, de csak kettőbe, hogy Szegedről eljussak Párizsig.”

Ságvári:

-Seres Editkétől tudom, mert az ő osztályát is tanítottam, hogy első évben nagy volt a nyögés az ifjúságnál, hogy jaj, mennyit követelek. Azt mondja, harmadikban meg negyedikben a

legnagyobb lelkesedéssel beszéltek. Én szigorú voltam, ez egy hülye szó a magyarban, hogy szigorú. A franciában van egy nagyon jó kifejezés a szigorú tanárra, „egy igényes tanár”, így lehetne fordítani. Azt mondtam, amikor már belemelegedtek a gyerekek, hogy: „Egy tálcán kínálok nektek egy nyelvet, két évig foglalkoztok vele - mert ezek mind harmadikban kezdték- legyen meg az eredménye. Erről a tálcáról annyit vesztek le, amennyit akartok, de én hozzásegítlek benneteket, hogy akarjatok.” Nagyszerű gyerekeim, nagyszerű tanítványaim voltak. Most belgyógyász prof itt, az egyes számú klinikán, neki azt a feladatot adtam, hogy volt egy hajlékony lemezem, a franciáktól kaptuk, egy francia színész mondott rá egy Voltaire- levelet. Ennek a hihetetlen szarkazmusa benne volt és annyira begyakorolta, hogy az egész kiejtésére ez kihatott a későbbiekben is. Amikor a későbbi években OKTV-n szerepeltek Pesten, akkor a zsűritagok elkérték tőlük a szöveget. Nagyon szellemes dolog volt.

Egészen a modern időkig, az ellenállásig szerepeltek ezek a műsorban. Mivel Unesco-sok voltunk, az Unesco segített anyagilag is, mikor kellett, meghívtam előadókat, a díszteremben tartottuk az előadásokat, ott volt az egész iskola. Akkor csináltunk Molière-estet, egy másik évben pedig lehoztuk az I. István, most már Szent István Gimnáziumnak száztagú zenekarát Szegedre. Valkusz Pali nagyon jó igazgató volt, de nem volt kezdeményező ember, hagyta, hadd csinálja az ember. „Palikám, itt van egy levél, írd alá!” Akkor aláírta. „Palikám, hívd fel a gazdasági igazgatót, hogy az aulára ekkor és ekkor szükségünk lesz!” Megcsinálta. „Hívd fel a Volán igazgató-helyettesét-akinek a fia oda járt hozzánk-szükségünk volna egy teherkocsira, amelyik lehozza a zeneszerszámokat.” Az is megvolt, lehozták. Erdei Imre, nyugodjék az is, ő volt a kvartélymester, a gyerekeket meg akik lejöttek a zenekarral és el kellett helyeznünk, elhelyeztük kollégiumban meg családoznál. Visszatekintve rá, borzasztó energia kellett ehhez, de ez volt a hobbim.

A cserekapcsolatok, amelyet '74-től minden második évben Franciaországba csereutat csináltunk, ez is az Unesco vonalán volt, két tanár mehetett, s mivel nem volt francia szakos nő, Kakusziné, a Magdi jött velem, hogy a lányokkal is legyen valaki. Utána szerencsére nem a rendőrségnek, hanem a minisztériumnak és az Unesco bizottságának kellett jelentést küldeni. A rendőrség, az elhárítás jött hozzám, hogy „tessék vigyázni erre meg arra meg amarra.” „Vigyázunk”-mondom. Különben soha nem volt probléma. Azt mondtam a gyerekeknek, minden családban vannak problémák, mi most a nagy családnak a képviselői vagyunk, a problémákról nem beszélünk. Soha nem volt semmi. Jelentésembe meg azt írtam, hogy a francia cserecsoportban több felnőtt volt, legalább tíz felnőtt volt, Magyarország nem volt

olyan kelendő. Jött a válasz, felhív telefonon az Unesco asszociált iskoláknak a biztosa, mondja: „Béla, megkaptuk a jelentésedet, jó, nagyon jó. egy ponton nem értünk veled egyet.” „Melyik az?” „Az, hogy több felnőtt mehessen.” „Hát, gondoltam.” „Mégis hányra gondoltál?” Uramisten, mint mondjak neki, mondom: „Ötre”. Annyi nem, de négy mehet, az igazgató jöhetett, az illetékes osztályfőnök jöhetett meg a két franciatanár. A következő évben az igazgatóhelyettes, az egyik, Szabó Pista, az osztályfőnök és a két franciatanár. Következő évben Kakuszi Laci, a másik igazgató-helyettes. Amikor mind elfogytak, a párttitkár jött, Kánitz Jóska volt a párttitkár. Ők jöttek velünk. Ez nem került semmibe nekik. Szerda délután volt másfél órás nyelvvizsga-előkészítő tanfolyam. Nagyon érdekes volt. Irtózatos favágás, mert annak a nyelvvizsgának az anyaga nem fedte az iskolai anyagot, ott tudni kellett az újságírói zsargont, politikai, gazdasági nyelvezetét. Azt mondtam nekik, amikor próbáltuk verbuválni őket: Gyerekek, semmi jóra ne számítsatok, unalmas!” Jönnek a novemberi sötét délutánok, én ott fogok ülni és újságot olvasni. Éveken keresztül egyetlen lemorzsolódónk nem volt. Volt egy tizenhét tagú osztály és abból tizennégyen elmentek nyelvvizsgára. Én nem voltam ott, úgy mesélték el nekem, hogy a zsűritagok, a vizsgabizottság tagjai egyenként somfordáltak ki a folyosóra, ahol ott ültek és várakoztak a gyerekek. „Ti tényleg egy iskolából vagytok?” „Nem, mi egy fél osztályban vagyunk.”

-Ha annyira tudok, hogy hány OKTV helyezésed volt, akkor azt is tudod, hogy hány OKTV döntősöd volt?

- '77-ben volt kettő, '79-ben egy, ezek csak az első tíz. '80-ban négy, '81-ben kettő, országos első és országos kilencedik, '82-ben még országos első volt egy. Utána pedig azok közül, akik ott tanítványaim voltak két évig, még itt készítettük fel őket és azokból is lett még két országos első.

-Mennyi lett tanár vagy franciatanár a tanítványaid közül?

-Pignitzky Béla, Boda Dóri, Farkas Ildikó. Szerinte az országban lehet, hogy vannak mások is, de ők itt vannak, Szegeden.

-Kik voltak a közvetlen kollégáid, amíg dolgoztál, Béla bácsi?

-Tátrai Barna, de ő '76-ban nyugdíjba ment, Józsa Gyuri lett helyette. Mégpedig úgy, hogy Valkusz Pali behozta azt a szokást, hogy lehet menni a tanári kar tagjainak más helyiségekbe is órát látogatni. Én Szentesre mentem el a Horváth Mihályba, ahol erős volt a francia, ott voltam a Józsa Gyurinak óráin. Akkor a Pali azt mondja '76-ban még év elején, júniusban ment nyugdíjba a Tátrai Barna, hogy: „Segíts már nekem keresni valami megfelelő embert!” Mondom: „Ide hallgass, én Szentesen voltam óráján egy embernek, írd neki egy maszek levelet, kérdezd meg tőle, hogy mit szólna hozzá, ha ilyenre esetleg sor kerülne. Én, ha hajlandó, felveszem vele hivatalosan is a kapcsolatot.” Józsa Gyuri így került ide.

Egy illúzió múltja:

-Az iskolában lehetett bármit észlelni, hogy egypártrendszer van?

-Párturalom volt, mindenbe beleszólt a párt. Szerencsére itt, nálunk Farkas Pista volt sokáig a párttitkár, őt nagyon sokra becsültem a fiatalok közül. Higgadt, nyugodt ember volt, akinek megvolt a véleménye mindenről. Az érdekessége pedig az, hogy mikor már nyugdíjban volt, találkoztunk a Ságvári oldalánál, egészségügyből jött, a klinikából és azt mondja nekem: „Béla bácsi, mindnyájan Isten kezében vagyunk.” Akkor is nyíltan mondta, hogy ő ministráns gyerek volt. Ilyen szempontból szerencsénk volt, noha párt-diktatúra, mert az volt, proletár-diktatúra.

-Mennyire éreztétek azt, hogy nem mindig lehet beszélni vagy nem mindenről lehet beszélni vagy nem volt semmi ilyesmi?

-Politikai kérdésekben az emberek tartózkodtak, nem beszéltünk róla. Iskolában nehéz volt, mert én magyart is tanítottam, azt pedig nehéz volt. Az egyetemen kérdezték tőlem, amikor végeztem a magyart, hogy: „Petőfi világnézete?” „Biztosan nem volt materialista.”

-Említetted, hogy jártatok Franciaországban és azért figyelni kellett, hogy az ember mikor mit mond, ezzel kapcsolatban volt élményed?

-Nem volt semmi ilyen probléma. Én meg voltam győződve, hogy megfigyelők voltak velünk a csapatban, de nem tudtam, ki.

Kitüntetések:

-Az OPI várta volna, hogy Szegedről megy valami felterjesztés. Semmi, semmi, ez a múltamnak szól. Az OPI meg a Francia Intézet azt mondták, akkor mi majd megindítjuk a kitüntetési problémát. '86-ban kaptam az Akadémiai Pálmarend lovagi fokozatát, amikor Palit meghívtam, a nagykövetségen, Pesten adták át, akkor kérdezte, hogy honnét indult ez ki? Mondom: „Nem tőletek, Palikám.” 2007-ben a tudtomon kívül a tanítványaim, akik már akkor diplomaták meg nem tudom, mik voltak, ők indították be, hogy a kilencvenedik születésnapomra megkaptam nem a következő, hanem a legmagasabb fokozatot, a parancsnokit. Ez tényleg nagyon szép dolog, mert Magyarországon kevés van parancsnoki fokozatból, Tudtam, hogy Józsa Gyurinak van tiszti, lovagi-tiszti és parancsnoki. Kosáry Domokos parancsnoka és összefogója az egésznek.

Breznjev és Tito:

-'82-ben mentem nyugdíjba, de '81-ben akartam. Valkusz Pali azt mondta: „Hogyha Breznjev és Tito nyolcvanon felül egy országot el tudnak kormányozni, akkor te is tudsz tanítani.” Még azt is hallottam tőle, igazgatótól ritkán lehet, hogy nem kell olyan erőbevetéssel csinálni. Mondom neki, ezek a mostani gyerekek is elvárják, hogy az ember adjon nekik, amit tud, mint a régiek.

Nagyon szerettem a kertben dolgozni. A másik meg a magánórák itt voltak kilenc éven keresztül, ahol a gyerekekkel kapcsolatban voltam és további eredményeket értünk el.

-Azt mondják, aki pedagógus, az nyugdíjasként is az marad.

-Csakis. Ez benne van az emberben. Egyik karikaturista kilengése volt, '54-ben megreformálták a magyar helyesírást. Én meg magyart tanítottam. Volt néhány komoly dolog, például a dz-knek és a dzs-knek a használata, elválasztása, „és” előtt a vessző mikor kell, mikor nem kell. A piros toll mindig ott volt a kezembe és volt olyan, hogy a kollégák adtak egy írást és én önkéntelenül aláhúztam az ő írásukat. Annyira benne van az emberben a pedagógus.

-Milyen útravalót adnál?

-Ide hallgass, nem tudok mást, csak annyit, amennyit már mondtam. Az ifjúság, azt hiszem, mindig ifjúság marad. Mindig lesznek nemzedéki különbségek, de azok voltak az én koromban is. egészen más a mai internetes fiatalság, mint volt ezelőtt akár negyven évvel. De mindig vannak fiatal pedagógusok, akik aránylag közelebb vannak hozzájuk. Én azt tudom mondani, hogy ne felejtse el a fiatalok, hogy mi elsősorban egy nagy emberiségnek vagyunk a tagjai, de abban egy kisebb családnak, a mi kis országunk lakosai. A történelem, az irodalom, az összeköt minket! Maradjanak hűségesek ehhez a gondolathoz az életükben is és képezzék magukat, hogy előrébb tudják vinni ezt a társadalmat!

Például, ezen talán fogtok mosolyogni, amikor kezdtem tanítani, főként cserkészletben, együtt mentünk fürödni, ide-oda. Tudjátok, mit mondtak az öreg tanárok? „Hogy lehet fürdőgatyában tekintélyt tartani?”

Kovács Bélával Vidu Pál beszélgetett.